

Historie – tre tekster til ettertanke

Michael 2013; 10: 453–7.

Andresen A, Rosland S, Ryymin T, Skålevåg SA. *Å gripe fortida – Innføring i historisk forståing og metode*. Oslo: Det norske Samlaget, 2013. 226 s. Pris: NOK 349,-. ISBN 978-82-521-73338.

Kjeldstadli K. *Fortida er ikke hva den en gang var – en innføring i historiefaget*. 2. utgave, 6. opplag. Oslo: Universitetsforlaget, 2010. 328 s. Pris: 409,-. ISBN 978-82-00-12924-0.

Heiret J, Ryymin T, Skålevåg SA (red.) *Fortalt fortid. Norsk historie-skriving etter 1970*. Oslo: Pax forlag, 2013. 390 s. Pris: 369,-. ISBN 978-82-530-3599-4.

Historie handler om fortiden, det er de fleste enige om. Etter mitt skjønn er det imidlertid omtrent der den store enigheten stopper. For hva er egentlig historie? Og fortid er alt fra tidenes fjerne mørke til før lunsj i dag.

Vi kan ikke leve fortiden om igjen, heller ikke deler av den, hvor sterkt vi enn prøver, fordi enhver fortidig virkelighet henger sammen med alt det andre som hendte samtidig– de andre virkelighetene. Det blir også parallelle og ulike virkeligheter fordi samme hendelser oppleves forskjellig. Historie er dessuten dels *det som hendte*, dels *fortellingen om det som hendte*.

Det er ikke akademiske spissfindigheter å drøfte slikt, for historie er viktig. Historie, spesielt fortellingene, kan til og med være farlige. Folk slåss med hverandre den dag i dag på grunn av at gamle opplevelser av urett er blitt brakt videre gjennom historien. Og f. eks. en krig er ikke vunnet når den siste fiende er nedkjempet. Den endelige seier er først oppnådd når

slaget om historien er endt, når fortellingen om krigen er akseptert og har inntatt sin plass i det som til sammen er den store historiefortellingen, den som ettertiden opplever som vår felles fortid.

Når man arbeider med stoff fra fortiden, dvs. med historie, støter man på metodiske problemer etter hvert. Det er derfor en fordel å ha et kart over landskapet på forhånd. Innføringsbøker i historisk arbeid og historisk tenkemåte har vært skrevet med dette formålet fra langt tilbake i tiden. De gjenspeiler da også forfatterens og sin tids syn på grunnleggende spørsmål som hva historie egentlig er, hvordan kilder skal framfinnes og behandles og hvordan framstillingen til slutt skal være. Men fordi tidene forandrer seg, trengs det stadig nye metodebøker.

Den første av de tre bøkene som omtales her, Andresen og medarbeideres innføringsbok fra 2013, kommer fra historikermiljøet i Bergen. Teksten går på en knapp, konsis og grei måte gjennom de viktigste momentene som den som studerer historie eller skal skrive historie bør tenke på.

Nummer to, Kjeldstadlis bok, er en relativt gammel travers fra Universitetet i Oslo. Den kom første gang ut i 1992. Den reviderte 2. utgave fra 1999 er kommet i stadig nye opplag, sist 6. opplag fra 2010, så den er stadig aktuell. Teksten behandler i og for seg de samme temaene som Andresen og medarbeideres bok, men den er skrevet litt annerledes. Den gir etter mitt skjønn, blant annet med sin slentrende stil, mer impulser til refleksjon

underveis fram mot produktet, det historiske arbeidet og anvendelsen av det.

Et felles mål for de to bøkene, som for alle metodebøker av denne typen, er å bibringe målgruppen forståelse for, kunnskaper om og ferdigheter i å arbeide med historisk stoff. De skal lære sitt håndverk og skal kunne gjenkalle en forgangen virkelighet på best mulig måte, blant annet slik at både forskningen bakom og framstillingen skal kunne være etterprøvbar og tåle fagfellers kritiske blikk.

Innføringsbøker som disse har definisjonsmakt, i og med at forfatterne henvender seg til nykommere i historiefaget og dermed legger maler for kommende kollegers arbeider både i dybde og bredde. De avgrenser dessuten hva som er utenfor og hva som er innenfor historiefagets rammer. Virkningen av dem strekker seg over år framover.

Bok nummer tre er Heiret og medarbeideres bok om norsk historieskriving etter 1970. Den springer i likhet med Andresen og medarbeideres metodebok ut fra historikermiljøet i Bergen og er også fra 2013. Den er et sluttprodukt fra et større prosjekt med betegnelsen «*Mangfold, fragmentering, enhet: Historieskriving etter 1970*» (2009-2013), et prosjekt med hovedfinansiering fra Norges Forskningsråd (NFR). Er historie som fag blitt oppsplittet? En rekke veletablerte historieforskere har her tatt for seg tekster fra ulike temakretser og sett på hvordan utviklingen har vært i perioden. Boken kan i så måte sees som en oppsummering, en beskrivelse av status per i dag, og en evaluering. Det legges blant annet vekt på eksistensen av en historisk, vitenskapelig «signatur» i de historiske arbeidene, dvs. at det er benyttet en framstillingsform der det historiske fagarbeidet gjenkjennes.

Utvalget av eksempler må antas å være ansett som representative for det historiske fagfeltet som sådant, og for hva som er innenfor og hva som er utenfor. Men forfatterne har da ikke kunnet unngå å møte et av sine egne metodiske problemer. De er historikere som ser på seg selv.

Et tema som går igjen i alle tre bøkene, er oppsplittingen og diversifiseringen i historieskrivingen i den senere tid. I erkjennelse av at både fortid og nåtid består av ulike, parallelle virkeligheter, har nye felt og forskningsområder oppstått, blant annet som en følge av at nye temaer i tiden også fordrer å bli sett i historisk lys. Arbeidslivshistorie, kvinnehistorie og minoritetshistorie er blant stikkordene for slike emnekretser som er blitt tatt opp. Både identitetsbygging og legitimering kan styrkes gjennom historien.

Det meste av historiefaget har med samfunnet å gjøre på en eller annen måte, så hvorvidt historie skal høre hjemme blant de humanistiske fag og ikke blant de samfunnsvitenskapelige, er et spørsmål som ikke har noe selvsagt svar. Vitenskapshistorie, som et eksempel, vil kunne hevdes å være

uforståelig løsrevet fra ikke bare sin faglige kontekst, men også fra den sosiale sammenheng, fra samfunnet rundt.

Enkeltindivider, herunder de jevne samfunnsborgere, er blitt mer synlige og potensielt interessante i de siste tiårene. Dette er kanskje en av grunnene til at biografien som historiefaglig og litterær sjanger synes å være på vei oppover. Enkeltpersoners opplevelse av sin egen virkelighet tiltrekker seg økende oppmerksomhet, også i historien. Den metodiske tilnærmingen her må ofte være samtalen eller intervjuet. Bruk av orale kilder har sin egen metodikk. Forholdet mellom historien, forstått som *det som virkelig skjedde*, og *fortellingen* om det samme hendelsesforløpet, den opplevde virkeligheten, blir trolig et tema av økende viktighet når bruken av muntlig erindringsmateriale trekkes inn.

Det er imidlertid former for historie som det også kunne vært interessant å lese mer om i de tre bøkene, og dette har med oppsplitting å gjøre. Kjeldstadli beskriver historie spissformulert, at det er en kjøter, en kryssning mellom tilnærminger (s. 32). Han drøfter sitt fags relasjon til andre fagområder i hele tre av kapitlene (5, 6 og 7). Dette kunne og burde kanskje vært trukket enda videre i bøker som har som mål å *påvirke historiefaget framover*, slik som disse.

Mye av det viktigste som skjer og som har skjedd for samfunnsutviklingen foregår og har foregått innenfor høyt spesialiserte fagområder som i tillegg til sitt spesifikke kunnskapsgrunnlag også kan ha sin egen logikk. Praktiske veier å gå for å få til den nødvendige symbiose av innsikt, kunne det vært nyttig å høre mer om.

Allerede innenfor den tidsperioden Heiret og medarbeidere ser tilbake på, vil jeg hevde at kildesituasjonen for mange historiske studier har endret seg vesentlig og denne utviklingen går videre. Dette kommer bare i begrenset grad fram gjennom de to innføringsbøkene. Mye kvalitetssikret kildestoff er blitt tilgjengelig på PC-skjermen, slik at mye av tidligere tiders møysommelige kildeframfinning unngås. Det er bra. Men hvordan håndtere kildekritisk den flommen av uvederheftigheter som også kommer opp på skjermen og ikke bare *er* der, men *forblir* der? Hva hvis kilder om det som skjer i dag bare finnes i elektronisk form? Saksdokumenter som kan slettes med et tastetrykk og ikke gjenfinnes? Og hva når kommunikasjon mellom mennesker i stadig større omfang skjer via elektronisk post og tekstmeldinger som enten blir borte eller er vanskelige å finne tilbake til? Bilder, som det blir mer og mer av, hvordan er de kildemessige forhold der? Hva når nye behov for historisk kunnskap melder seg og når nye presentasjonsformer utvikler seg? Hva med historiske framstillinger der skillet mellom fiksjon og fakta tilsløres?

I *Fortalt fortid* konkluderer Heiret og Ryymin (s. 353-4) at rett nok har det oppstått et økende mangfold i de senere årtiene, men at dette mangfoldet er blitt til innenfor et historisk fagfellesskap, slik at det ikke har medført en fragmentering av faget. Det er den vitenskapelige signaturen som likevel gir den felles, enhetlige rammen for dette mangfoldige fellesskapet.

Men er det så enkelt? Kanskje forsvarer alle de tre bøkene egentlig det bestående, uten tilstrekkelig årvåkenhet for at historisk arbeid med fortidens virkeligheter må ta hensyn til at nåtidens virkeligheter forandrer seg.

Les de tre bøkene som her er omtalt, gjerne i den nevnte rekkefølge. Det er morsomt, interessant, givende og setter tankene i sving.

Øivind Larsen

Universitetet i Oslo

Institutt for helse og samfunn

Seksjon for medisinsk antropologi og historie

oivind.larsen@medisin.uio.no